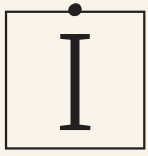

MUTASAVVIF KÜTÜPHANECİLER

MEHMED AKİF KÖSEOĞLU

STANBUL tekkelerinin tevhidhane, matbah, meşruta gibi kısımlarının yanısıra birçoğunda kütüphane de bulunmak-

taydı. Kitaplar bazen birkaç dolapta tutulmakta, bazen de müstakil bir odanın tahsis edilmesi suretiyle oluşturulan kütüphanede hizmete sunulmaktaydı. Molla Murad Tekkesindeki aynı isimli kütüphanenin, Selimiye Tekkesindeki Pertev Paşa Kütüphanesinin, Hasan Hüsnü Paşa Tekkesindeki kütüphanenin ve Yahyazade Tekkesi yanındaki Ebu'l Hüda Kütüphanesinin kendine münhasır binaları vardır. Gerek bani gerekse sonraki hayır sahiplerinin vakfettiği kitaplar bu kütüphanelerde mühim bir yekun tutmaktaydı. Babialı'deki Gümüşhanevi Dergahının postnişini Ahmed Ziyaeddin Efendi, İstanbul'un yanısıra Bayburt, Of ve Rize'de de kütüphaneler açılmasına vesile olmuş ve kitaplar vakfetmişti. Tekkelerin seddolanması sonrasında toplanan kitaplardan Eyüp'teki Yahyazade Tekkesi Kütüphanesindeki 37, Şazili Tekkesindeki 117, Tahir Ağa Tekkesindeki 143, Yahya Efendi Tekkesindeki 4487, Nasuhi Tekkesindeki 294, Hasırîzâde Tekkesindeki 93, Düğümlü Baba Tekkesindeki 204, Afganiler Tekkesindeki 31, Hasan Hüsnü Paşa Tekkesindeki 1052, Selimiye Tekkesindeki 665 ve Uşşaki Tekkesindeki 348 yazma eser günümüzde Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.¹

Tekkelerden yetişen birçok zevatın kitapla kurduğu ünsiyet umumi kütüphanelerde muhtelif vazifeler üstlenmelerini de beraberinde getirmiştir. Kütüphaneler tesis edilirken bir veya birden fazla hafız-ı kütüb vazifesinin

ihdas edildiği vakfiyelerden anlaşıl-
maktadır. Osmanlı devrinde olduğu gibi Cumhuriyet devrinde de mutasavvıflar için kütüphaneler tercih edilen çalış-
ma mekanları olmuştur. İstanbul'daki kütüphanelerde vazife alan tasavvuf ehli bazı zevatın kısa hayat hikayelerini sunuyoruz:

YESÂRÎ EL-HAC AHMED ŞEVKİ EFENDİ

1810 yılında Fatih'de Macuncu mahallesinde doğmuştur. Babası Bosnalı Mustafa Efendi, Macuncu mahallesinin imamı, Fatih Camii kütüphanesinin hafız-ı kütübü idi.² Hicri 1246 (1830/1831) yılında Cerrahi Asitanesi postnişini Abdulaziz Zihni Efendiden tac ve hırka giyerek icazet alan Ahmed Şevki Efendi, Çelebi M. Nureddin Efendinin vefatıyla boşalan Fatih, Yeşil Tekke sokağı, 33 numaradaki Ordu Tekkesi şeyhliğine 1831 yılında tayin olunmuştur. Hat sanatıyla ilgilenmiş, Saraçhane Mektebi hocalığının yanında babasından intikal eden Fatih Camii kütüphanesinin hafız-ı kütüblüğünü de ömrünün sonuna kadar ifa etmiştir. 1875 yılı mart ayında vefat eden Ahmed Şevki Efendi Sertarıkzade Dergahı Şeyhi Abdullatif Fazlı Efendi tarafından gasledilmiş, cenaze namazı Fatih Camiinde kılınmış, Ordu Tekkesi haziresinde bani Şeyh Hafız Mustafa Efendinin soluna defnedilmiştir.³ 1904'de yanan tekkenin arsası 1960'ların başında istimlak edilip üzerine bir kamu binası yaptırılması kararlaştırılınca ha-

ziredeki kabirler torunu Necdet Toköz'ün gayretleriyle Edirnekapısı dışında, Necatibey Kabristanındaki Bosnalı Mustafa Efendinin kabri yanına nakledilmiştir.⁴

ALİ BAHAEDDİN TOKÖZ

Ordu Tekkesi Şeyhi Ahmed Şevki Efendinin oğludur. Doğduğu sene babası vefat ettiğinden tekkenin şeyhliği 1892 yılına kadar eniştesi M. Muhterem Efendi, 1903 yılına kadar da onun oğlu M. Abdulaziz Efendi niyaben yürütülmüştür. 27 Eylül 1903 günü Cerrahi Asitanesi Şeyhi Rızaeddin Yaşar Efendi tarafından hilafet verilen Ali Bahaeddin Efendi Ordu Tekkesine asaleten postnişin olarak iclas edilmiştir. 6 ay sonraki yangında tekke harap olup ihyası mümkün olamadığından Rami'deki evinde cumartesi günleri Cerrahi usulü icrasına devam etmiş, 1923 yılı Mevlid kandilinde de Cerrahi Asitanesine sertarik tayin olunmuştur. Zaptiye Nezaretinde evrak müdür muavinliği vazifesini 1908'de Meşrutiyetin ilanı sonrası bırakmış, babasından intikal eden Fatih Camii yanındaki kütüphanenin hafız-ı kütüblük (müdürlük) vazifesini emekli olana kadar sürdürmüştür.⁵ İstanbul'un işgal yıllarında Sofular Tekkesi yanında bir bakkal dükkanı işleten Ali Bahaeddin Efendi mahallenin muhtarlığını da üstlenmiştir.⁶ Torununun oğlu Nureddin Toköz'le yaptığımız görüşmede kışları Fatih Çarşamba'daki, yazları ise Rami'deki evinde geçirdiği öğrenilmiştir. 26 Nisan 1938 pazartesiye salıya bağlayan gece Çarşamba semtindeki evinde vefat etmiş,

Fatih Camii imamı Hafız Bekir Efendi tarafından cenaze namazı kıldırıldıktan sonra Edirnekapısı dışında, dedesi Bosnalı Mustafa Efendinin kabri yanına defnedilmiştir.⁷ Torunu Cerrahi halifelelerinden Necdet Toköz de Fatih Kütüphanesindeki kitaplar Süleymaniye Kütüphanesine nakledilmeden evvel bir süre burada kütüphane memurluğu yapmıştır.

MEHMED FEVZİ EFENDİ

M. Şerif Efendinin oğludur. 1877 yılında Batum’da doğduğundan “Gürcü Hoca” diye meşhur olmuştur. İstanbul’da medrese tahsili görüp Fatih Camii baş imamı Filibeli Arap Hocadan icazet almıştır. Müderris olarak tayin edildiği Eyüp’teki Zal Mahmud Paşa Medresesinde uzun müddet ders okutan Mehmed Fevzi Efendi İttihat ve Terakki Cemiyetine muhalif tavrı sebebiyle Batum’a sürgün edilmiştir. Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidara gelince tekrar İstanbul’a dönmüş ve Medaris-i İlmiye Müfettiş-i Umumiliği muavinliğine tayin edilmiştir. Eyüp Cami-i Kebirinde ders okutmuş, Hüsrev Paşa Kütüphanesinde bulunan Hacı Beşir Ağa kitaplarının hafız-ı kütüblüğünü üstlenmiştir. Nakşî-Hâlidî meşayihinden Gümüshanevi Tekkesi şeyhi Ömer Ziauddin Dağıstani’den hilafet almış,⁸ 1920 yılında Eyüp’teki Hacı Ali Dede Tekkesi postnişinliğine tayin olunmuştur. 1925’de tekkelerin seddi sonrası Medine’ye hicret eden Mehmed Fevzi Efendi, Şeyhülislam Arif Hikmet Bey Medresesinde ders vermiş, kütüphanede de hafız-ı kütüblük yapmıştır. 1951 yılında *Hülâsatu’t Tasavvuf* isimli eserini yayımlamış ve 1953 yılında aynı şehirde vefat etmiştir.⁹

HÜSEYİN SADEDDİN NÜZHET ERGUN

1899 yılında Bursa’da dünyaya gelmiştir.¹⁰ Babası Kolağası Ali Efendi Yemen Harbinde şehit düşmüştür.¹¹ Annesi, Mora Yenişehir’deki Sadi Tekkesi-

nin şeyhi Mehmed Vehbi Efendinin kızı Sadiye Hanım, 2. Dünya Harbi esnasında oğluyla gittiği Çankırı’da vefat etmiştir.¹² İttihat ve Terakki (Ravza-i Terakki) Rüşdiyesini¹³ ve Üsküdar Sultanisini bitirdikten sonra bir süre hukuk mektebinde tahsil gördüyse de bitiremeden ayrılmış, Darulfünunun Edebiyat şubesinden mezun olmuştur. Fransızca öğrenmiş, Arap ve Fars edebiyatı ile meşgul olmuştur. Dayısı Şeyh Ahmed Ferit Efendinin çocuksuz vefatı üzerine henüz 11 yaşındayken 10 Ağustos 1910 günü Üsküdar’da Hallac Baba Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur.¹⁴ Yaşının küçüklüğü ve icazetinin bulunmaması sebebiyle bir sene Koska Abdusselam Tekkesi Şeyhi Yahya Efendi, 1922 yılına kadar da Unkapanı’ndaki Seyyid Ahmed Buhari Tekkesi Şeyhi Seyyid Ali Rıza el Fakri Efendi niyabeten zikirleri idare etmişlerdir. Şeyh Ali Fakri Efendiden 1922 yılı Mart ayında Nakşî, Sa’dî ve Rıfâî tarikatlarından hilafet almış ve Regaib gecesi posta iclas edilerek 3 sene bilfiil tekkeyi idare etmiştir.¹⁵ Tekkelerin seddolanmasıyla birlikte stajyerliğini Ankara Erkek Lisesinde yapmış ve sonra Konya Erkek ve Kız Muallim Mekteplerinde, Konya Lisesinde, Kuleli Askeri Lisesinde, Erenköy Kız Lisesinde ve Kadıköy Erkek Lisesinde edebiyat muallimliğinde bulunmuştur. 4 sene kadar İstanbul Asar-ı Atika (Arkeoloji) Müzesinde kütüphaneci olarak çalışmış,¹⁶ 1943 yılında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel’in tavassutuyla Bayezid Devlet Kütüphanesi Müdürlüğüne tayin olunmuştur. Son yıllarında yaşadığı geçim sıkıntısı müptela olduğu verem hastalığının ilerlemesine yol açmış, 25 Nisan 1946 günü Validebağ Millî Eğitim Prevantoryumunda vefat etmiş, ertesi gün ikinci vakti Üsküdar Yeni Valide Camiinde cenaze namazı kılınarak¹⁷ Karacaahmet Kabristanında Çiçekçi Camii karşısına defnedilmiştir. Kabir taşında vefat yılı hatalı olarak 1960 yazılıdır. Velud bir yazar olan Sadeddin Nüzhet bey edebiyat ve tasavvuf sahasında eserler vermiş, henüz 47 yaşındayken vefat ettiğinden “Türk Şairleri” isimli antolojisi yarım kalmıştır.

AHMED REMZİ AKYÜREK

Babası Seyyid Süleyman Ataullah Efendi, dedesi Seyyid Ahmed Remzi Efendi ve büyük dedesi Seyyid Süleyman Turabi Efendi Kayseri Mevlevihanesi postnişinleriydiler. Annesinin soyu ise Bayramiyyeden Şeyh İbrahim Tennuri’ye dayanmaktadır. 1872 yılında Kayseri’de dünyaya gelmiş, iptidai ve rüştiye tahsili sonrası 1893 yılında İstanbul’da geçirdiği bir sene içerisinde Yenikapı Mevlevihanesi postnişini M. Celaleddin Dedenin yanında sema çıkarmıştır. Mevleviye-ye mensup Vali Nazım Paşanın vesile olmasıyla Kayseri’de Mekteb-i İdadî’de ahlak ve ulum-ı diniyye muallimi tayin olunmuştur. 1908 yılında Meşrutiyetin ilanı sonrası Hazret-i Mevlana Dergahını ziyarete gittiğinde Abdulhalim Çelebi’nin talebi üzerine memuriyetten feragat edip Konya’da kalmıştır.¹⁸ 26 Recep 1327 (13 Ağustos 1909) tarihinde Kütahya, Ergüniyye Mevlevihanesine şeyh vekili olarak görevlendirilmiş, 23 Rebiulahir 1328 (3 Mayıs 1910) günü Kastamonu Mevlevihanesine postnişin tayin olunmuştur. Buradaki vazifesi esnasında çıktığı ve 6 süren seyahatte Halep, Antep, Kilis, Hama, Humus, Trablusşam, Lazkiye ve Kudüs’ü ziyaret etmiştir. 23 Muharrem 1332 (22 Aralık 1913) tarihinde Halep Mevlevihanesine postnişin olarak gönderilen¹⁹ Ahmed Remzi Dede, Cihan Harbinde teşkil edilen Mücahidin-i Mevleviye Alayına Şam’da dahil olmuştur. İşgal edilen Halep’ten İstanbul’a döndüğünde Meclis-i Meşayih azalığında bulunmuş, 1920 yılında Karaman Mevlevihanesine nakleden Ferruh Çelebi’nin yerine Üsküdar Mevlevihanesine postnişin tayin olunmuştur. Uzun yıllardır harap vaziyette duran dergahı tamir ettirmiş, iki haftada bir cumartesi günü sema mukabelesine başlamıştır. Üsküdar’da ve Bayezid Camiinde Ramazan ayları ikinci vakti *Mesnevi* şerh etmiştir.²⁰ 1927 yılında başmemur tayin edildiği Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesindeki vazifesinden 1 Şubat 1937 günü istifa etmiş ve Ankara’daki kızlarının yanına taşınmıştır. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel’in isteği üzerine Eski Eserler Kütüphanesinde müşavir olarak çalışıp

tasnif çalışmalarına yardımcı olmuştur.²¹ Tülin Sağlamtunç, arşivde rastladığı belgelere dayanarak A. Remzi Akyürek'in Maarif Vekaleti Umumi Kütüphanesinde yöneticilik yaptığını bildirmektedir.²² Ziyaret için gittiği Kayseri'de 7 Kasım 1944 günü vefat etmiş, Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî Hazretleri Türbesi yanındaki hazireye defnedilmiştir.

MUHAMMED HAZMÎ TURA

1881 yılında Malatya'nın Arapgir kazasında doğmuştur. Şeyh Ulya mahallesi imamhatibi Hocaşade Abdullah Hamdi Efendinin oğludur. Rüştîye sonrası Malatya ve Harput'ta kıraat ilmi tahsil edip makasid ilmi için 30 Temmuz 1902 günü İstanbul'a gitmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in Dersaadete talebe gelmesini yasaklaması üzerine geri dönüp Erzurum'a giderek şehrin müftüsünden ilim tahsiline başlamıştır.²³ Burada mukim Kadirî-Halisî meşayihinden Kolağası Ali Rıza beye (v. Tokat 1930) intisap etmiş ve hizmetinde bulunmuştur.²⁴ 1903 yılında tekrar İstanbul'a giderek 2 sene ders gördüğü Bayezid Müderrisi Arapgirli Hüseyin Efendiden icazet almıştır. 1908 yılında ruûs imtihanını vererek Bayezid Camiinde derse çıkmıştır. 3 Mart 1924'de medreselerin kapatılışına kadar Farsça ve fıkıh, İbtidâ-i Dâhil Medresesinde edebiyat, mantık ve adab-ı münazara, Sahn Medresesinde kelim müderrisliklerinde bulunmuştur. 1912 yılında Murad Molla Kütüphanesine hafız-ı kütüb tayin edilen M. Hazmi Efendi 1924 yılına gelindiğinde Nuruosmaniye Camiinde hadis-i şerif, Kasımpaşa Cami-i Kebirinde de *Mesnevi* okutmaktaydı. Kayınpederi Kasımpaşa Uşşaki Asitanesi postnişini Mustafa Hilmi Safî Efendiden seyr u sülûk görüp 17 Rebiulevvel 1343 (16 Ekim 1924) günü Halvetî-Uşşakî hilafeti almış, Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi şeyhliğini 30 Kasım 1925'e kadar sürdürmüştür. Tekkelerin seddolanması sonrası Heybeliada Deniz Harp Okulunda 8 yıl din dersi hocalığı yapmış, bu dersler müfredattan çıkarılınca bir yıl felsefe ve içtimaiyat derslerine girmiştir.²⁵ Murad Molla Kütüphanesinden 1937'de müdür

tayin olunduğu Süleymaniye Kütüphanesinden 1947'de emekliye ayrılmıştır.²⁶ Fatih Camiinde de *Mesnevi* şerh eden M. Hazmi Efendi 29 Haziran 1960 günü Keçeciler caddesi üzerindeki Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesinin meşrutasında vefat etmiştir. Ertesi günü Fatih Camiinde öğle vakti kılınan cenaze namazı sonrası Feriköy Helvacı Bacı Kabristanında mürşidinin yanına defnedilmiştir.

YUSUF ZAHİR HASIRCIOĞLU

9 Mayıs 1883 günü Sütlüce'deki Hasırîzade Tekkesinde dünyaya gelmiştir. Şeyh Muhammed Elif Efendi ile Fatma Talat Hanımın oğludur. İptidaiyi Sütlüce'de, Askeri Rüştîyeyi de Eyüp'e tamamlamıştır. Şeyh M. Elif Efendiden İslami ilimleri okuyup 1907 yılı Eylülünde tekkede tertip edilen bir merasimle kardeşi M. Sa'di ve iki ders şerikiyle beraber icazet almıştır.²⁷ Aynı sene İbtidâ-i Hâric Bursa müderrisliği, 14 Haziran 1911 günü de Eyüp'teki İbrahim Hanzade Medresesi Farsça müderrisliği tevcih olunmuştur. Bu okuldaki müderrislik kadrosu kaldırılınca Ekim 1914'de Farsça muallimi kadrosuyla vazifesine devam etmiş, 1916 yılı Aralık ayında Halıcıoğlu'ndaki II. Mahmud Vakıf Mektebi muallimliğine tayin olunmuştur.²⁸ Dedesi Hasırîzade Tekkesi Şeyhi Ahmed Muhtar Efendiye intisap ederek Sa'diyye tarikinden feyz almaya başlamış, onun vefatıyla babasının yanında seyr u sülûka devam etmiş ve 30 Nisan 1902 günü Sa'diyye'nin Vefaiyye kolundan hilafet almıştır. Aynı tarikatın Selâmiyye kolunun hilafetini ise 18 Haziran 1902 tarihinde Şam Kubaybat Tekkesi Şeyhi Mustafa b. Hasan Efendiden almıştır. Hazret-i Halid Camii hatibi ve Kirpasî Tekkesi postnişini Mehmed Celaledin Efendiden ve Şamlı Abdurrahman el Hatîb'den hadis, eski Tunus Kadısı Şeyh İsmail Zebihî'den *Buharî-i Şerif* kıraati hususunda icazete nail olmuştur. Şeyh Hikmet Efendiden boşalan Koska'daki Abdusselam Tekkesi şeyhliği uhdesine verilen Yusuf Zahir Efendi 1925 yılına kadar tevhidhane kısmı yıkılmış olduğundan pazartesi günleri harem dairesinde Sa'dî usulünce mukabele icra etmiştir.

Darüşşafakada muallimlik yapan Yusuf Zahir Efendi 1927 yılına kadar Üsküdar'daki Hacı Selim Ağa Kütüphanesi müdürlüğünde bulunmuştur. 10 Ağustos 1927 Süleymaniye Kütüphanesine müdür tayin olunmuş,²⁹ bu vazifesini 1937'ye kadar sürdürmüştür. 1948 yılında emekliye ayrılrsa da 1955 yılına kadar Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünde eski eserlerin tasnifinde vazife almıştır. Hasırîzade Tekkesinde ikamet eden Yusuf Zahir Efendi 9 Mayıs 1956 günü vefat etmiş, dergahın duvarı dışında Yusuf Sineçak Dede'nin kabri yanına defnedilmiştir.

HÜSEYİN ŞEMSİ GÜNEREN

1888 yılında Sivas'da doğmuştur. Halvetiyyenin Şemsiyye kolunun Sivas'daki asitanesinin postnişini Şeyh Mehmed Zeki Behlül Efendi ile Şerife Hanımın oğludur. İstanbul'da hukuk mektebinde tahsil görüp memleketine döndükten sonra Ayşe Sıdika Hanımla evlenmiştir. 1913 yılında valilikte içtiği bir kahve sonrası zehirlendiği tahmin edilen³⁰ M. Zeki Behlül Efendiden sonra tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Tekkelerin 1925 yılında seddolanmasıyla Ankara'ya giden Hüseyin Şemsi bey Maarif Vekaleti Umumi Kütüphanesinde³¹ memur kadrosunda çalışmaya başlamıştır. Tülin Sağlamtunç, Hüseyin Şemsi beyin bu kütüphanede yöneticilik yaptığını bildirmektedir.³² 1935 yılında Konya'da Mevlana Dergahında açılan Asar-ı Atika Müze ve Kütüphanesine müdür muavini tayin olunmuş, bu vazifesi sırasında bir takım arkeolojik kazılara da katılmıştır. 1939 yılında İstanbul, Bayezid'de kurulan Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesine³³ müdür olarak görevlendirilmiştir. İstanbul'a geldiği ilk zamanlarda tanıdığı Halvetî-Şa'banî meşayihinden Maraşlı Ahmed Tahir Efendinin manevi halkasına dahil olmuştur. Kalp yetmezliği ve üremi rahatsızlığı bulunan Hüseyin Şemsi bey 19 Mart 1956 günü Soğanağa Camii yanında Nur sokağındaki evinde geçirdiği mide kanaması neticesinde vefat etmiştir.³⁴ Edirnekapısı Şehitliğinde medfundur. Nuriye Betül Simav (1916-2006), Hatice Nihan Özsan (1919-2000),

Mehmet Behlül Güneren (1921–1976) ve Mehmet Fatih Güneren (1929–2018) isimli çocukları vardı.³⁵

AHMED TAHİR MEMİŞ

1885 yılında Maraş'ta dünyaya gelen Ahmed Tahir Efendinin babası Vilayet kâtiplerinden Berberzade Nef'î Efendi, annesi Hizanoğlu sülalesinden Esma Hanımdır. Medrese tahsilini Kayseri'de tamamladıktan sonra İstanbul'a giderek Darülfünunun ulum-ı riyaziyye ve tabiiyye ile hukuk şubelerinden mezun olmuştur. Ardından Medresetü'l Kudatta tahsil görmüş, 1. Dünya Harbindeki askerliği esnasında Kafkas Cephesi 3. Ordu Kurmandanı Vehib Paşaya hukuk müşavirliği yapmıştır. 1919 yılına kadar Sivas'ın Suşehri kazasında kadı ve kaymakam vekilliği yapıp İstanbul'a dönmüştür. Medreselerin 1924'te kapatılışına kadar Bayezid dersiamlığında bulunmuş, 1934'de Ayasofya Camii müze yapılarına kadar da cuma vaizliğinde bulunmuştur. Sonrasında cuma günleri Sultanahmet, pazar günleri de Nuruosmaniye Camiinde vaazlarına devam etmiştir. Nisan 1941'den itibaren Bayezid Kütüphanesinde kurulan Eski Eserleri Tasnif Heyetinde vazife almış, buradan 1951 yılında emekliye ayrılmıştır. Manevi terbiyesi için bir mürşit ararken Şeyh Abdulkadir-i Belhi'nin tavsiyesi üzerine Fatih Türbedarı Ahmed Amiş Efendiye vasil olmuştur. Ahmed Amiş Efendinin 1920 yılında vefatı sonrasında ihvanı Kayserili Mehmed Efendinin etrafında toplanmış, onun da 1927'de ahirete göçüyle birlikte Ahmed Tahir Efendi, Kuşadalı İbrahim Halvetî'den beri devam eden bu Halvetî-Şa'banî silsilesine bağlı müntesibanın irşat mercii olmuştur. Sahaflar Çarşısında ayağı kaymış ve uyluk kemiği kırılmış, 3 ay sonra da mide kanaması geçirmiştir. Tedavi için yatırıldığı Haydarpaşa Numune Hastanesinde 11 Temmuz 1954 günü vefat etmiştir. Ertesi gün Bayezid Camiinde öğle vakti cenaze namazı kılınmış, Fatih Camii haziresinde mürşidi Ahmed Amiş Efendinin yanına defnedilmiştir.³⁶ Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin tacı Ahmed Tahir Efendiden sonra Vakıflar İdaresinde müdürlük

yapan Mustafa Özeren Efendiye (v. 1982) intikal etmiştir.³⁷

FUAT PINARDAĞ

Amasya'nın Merzifon ilçesinin Marınca köyünden musannif Tahsin Hocanın oğludur. Halvetî-Sünbülî şeyhi Fahreddin Kalemcioğlu'ndan hilafet alan Fuat Pınardag'ın³⁸ 1957 yılında *Sebilürreşâd* dergisinde yayımladığı Vefa semtini tanıtan yazısından İstanbul Atıf Efendi Kütüphanesi başmemuru olduğu anlaşılmaktadır. 1964 yılı temmuz ayında yaş haddi sebebiyle emekliye ayrılmış, yerine Ayasofya Kütüphanesi memuru Abdürrahim Alpsar tayin olunmuştur.³⁹ Vefat tarihi tespit edilememiştir.

MEHMED HİLMİ BERK

Yusuf Hulusi Efendinin oğludur. Giresun'un Şarkikarahisar (günümüzde Şebinkarahisar) kazasında 1865 yılında doğmuştur. Gümüşhanevi Tekkesi şeyhi Ahmed Ziyaüddin Efendiden Nakşî-Halidî icazeti almış, Sultan II. Mahmud Türbesinde hatm-i hacegan icra ettirmiştir. Damad İbrahim Paşa ve Hacı Beşir Ağa Kütüphanelerinin hafız-ı kütübü idi. Eyüp Sultan Kabristanında medfunudur. Oğlu Nuruosmaniye Camii müezzini Mustafa Recep Berk 1949 yılında Hacı Nuri Korman'dan hat icazeti almıştır.⁴⁰

HAFİZ MAHMUD FAHREDDİN EFENDİ

1872 yılında dünyaya gelmiştir. Nakşî-Halidî meşayihinden Küçük Hüseyin Efendinin halifesidir. Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun notlarında, “paytak yürüdü, kısa boylu, enfiye tiryakisi, top sakallı idi. Medreseden yetişmiş olduğu halde sert zühde kendisini kaptırmamıştı.” denilmektedir.⁴¹ Millet Kütüpha-

nesinin hafız-ı kütübü iken 1934 yılında vefat etmiş, Eyüp Sultan Kabristanındaki Melek Efendi sofasında mürşidinin yanına defnedilmiştir. Yenikapı Mevlevihanesi postnişini Abdalbaki Baykara vefatına şu tarihi söylemiştir: “*Dem-i fevtinde yazdım ben de Bakî tam tarih/ Makam-ı alî-i Mahmud'a girdi Hacı Mahmud.*”⁴²

HAFİZ CEVDET EFENDİ

Nakşî ve Kadirî meşayihinden Kefevî Tekkesi Şeyhi Bahriyeli İbrahim Edhem Efendinin halifelerindendir.⁴³ Kumrulu Mescit imamı ve Millet Kütüphanesinin hafız-ı kütübü idi.

ÖMER LÜTFİ FEYZİ EFENDİ

Fahreddin Erenden'in verdiği bilgiye göre Konya'nın Bozkır kazasının Belviran nahiyesinin Elkıran köyünde 1886 yılında dünyaya gelmiştir.⁴⁴ İptidaiyi memleketinde okumuş, İstanbul'a gelerek medrese tahsili görüp icazet almıştır. Silivrikapısı civarındaki Sadullah Çavuş (Karagöz) Mescidi imamlığına tayin olunduğu vakit Cerrahi Asitanesi postnişini İbrahim Fahreddin (Erenden) Efendiye intisap etmiştir. Seyr u sülukunu tamamlayınca 3 Temmuz 1924 tarihinde perşembeyi cumaya bağlayan gece mürşidinden tac ve hırka giyip hilafet almıştır. Cumhuriyet sonrası vaizlikle ve Bayezid Camii yanındaki Veliyyüddin Efendi Kütüphanesinde hafız-ı kütüblükle iştigal etmiştir.⁴⁵ 1950'lerde hayatta olan Ömer Lütfi Feyzi Efendinin vefat yılı tespit edilememiştir.

MUSTAFA ENVER BEY

1824 veya 1828 yılında Ayasofya Camii civarında doğmuştur. Ayasofya Camii baş imamı Abdi Efendi, Karınabadlı Hacı

Abdurrahman Efendiden ve Üsküdar Müderrisi Kara Hüseyin Efendiden ilim tahsil edip icazet almıştır. 12 yaşın-dayken babasının katip olarak çalıştığı Defterhaneye devam etmeye başlamıştır. Oradaki iş arkadaşının vasıtasıyla Üsküdar, Nalçacı Tekkesi Şeyhi Ahmed Reşid Efendiyi tanımış ve kendisine intisap etmiştir. Mürşidinden Halvetî-Şa’banî hilafeti olarak bu tekkeye postnişin olan Mustafa Enver bey, Kuşadalı İbrahim Halvetî silsilesinden Hammamî M. Tevfik Bosnevi’den de feyz almıştır.⁴⁶ Revnakoğlu’nun notlarında Mustafa Enver beyin Üsküdar, Hacı Selim Ağa Kütüphanesinde hafız-ı kütüblük yaptığı bilgisine rastlanmaktadır.⁴⁷ 22 Eylül 1872 tarihinde vefat etmiş ve Nalçacı Tekkesi haziresine defnedilmiştir.

AHMED HAMDÎ-İ TEVFIKÎ EFENDİ

İsmail Efendinin oğlu olarak 1870 yılında Ankara’da dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra 1886 yılında İstanbul’a gelmiş, Bayezid dersiamı Abidin Efendi, Eğinli Hacı İbrahim Efendi ve son olarak Alasonyalı Hacı Ali Efendiden okuyup icazet almaya hak kazanmıştır. 1899 yılında Ragıp Paşa Kütüphanesi hafız-ı kütüblüğü uhdesine tevcih olunmuştur. İş arkadaşı Ali Rıza Efendi vasıtasıyla Halvetî-Uşşakî meşayihinden Mustafa Hilmi Safi Efendiye intisap edip 5. esmaya kadar terakki etmiş, mürşidinin 1926 yılında vefatı sonrası 1927 yılı mart ayında Hüseyin Vassaf beyden hilafet almıştır.⁴⁸ Vefat yılı tespit edilememiştir.

ABBAS İLGEN

Fatih’de Hüsrev Paşa Türbesi yanında bir Rıfâî tekkesi tesis eden Bağçevan Şeyh M. Arif Efendinin oğlu olup 1878 yılında dünyaya gelmiştir. 19 yaşına geldiğinde babası vefat ettiğinden kendisine niyabet eden Şeyh Muhammed Arif bin Hasan Efendiden 6 Aralık 1900 günü hilafet alıp Hüsrev Paşa Tekkesine asaleten postnişin olmuştur.⁴⁹ Babasının halifelerinden Topkapı Camii hatibi Reisu’l-kurra Hafız M. Cemaleddin Efendiden ilim tahsil etmiş ve hıfzını da onun yanında tamamlamıştır.⁵⁰ Eski Ali Paşa Camii içindeki kütüphane-nin hafız-ı kütübü idi. Kitaplar Murad Molla Kütüphanesine nakledilince Evkaf tarafından Bali Paşa Camii müezzinliği ve kayımlığına tayin edilmiş ve 29 Eylül 1943 günü vefat edene kadar bu görevini sürdürmüştür.⁵¹ Merkez Efendi Kabris-tanında medfundur.⁵²

NOTLAR

- ¹ Günay Kut, “İstanbul’daki Yazma Eser Kütüphaneleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 33, 1980-1981, s. 356-358.
- ² İstanbul’un fethi sonrası Fatih Camii yanında, Semaniye Medreselerinin dördünde, Ayasofya ve Zeyrek Medreselerinde kütüphaneler kurulmuştu. Bu kütüphanelerdeki kitaplar Sultan II. Bayezid devrinde cami yanındaki binada toplandı. Bkz. *İsmail E. Erünsal, Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, AKDTYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1991, s. 25.
- ³ Fahreddin Erenden, *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhî*, c. 5, s. 17-19 (Fahrettin Dal, Fahreddin Erenden’in Tasavvufî Görüşleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006 içinde yayımlanmıştır).
- ⁴ 15 Ocak 2013 günü Necdet Toköz’ün oğlu Nureddin Toköz’le yapılan görüşme.
- ⁵ Revnakoğlu’nun notlarında “Hafız-ı kütüblük ettiği halde ilim ve İrfan ile alakası olmadığından gündelik gazetelerden başka bir şey görölmemiştir” şeklinde sitemkar bir beyana rastlanmaktadır. Bkz. Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi (CSR) Dosya: 25/41.
- ⁶ CSR Dosya: 25/41.
- ⁷ Fahreddin Erenden, a.g.e., s. 128-131.
- ⁸ Mehmed Fevzi Efendi, *Hülâsatu’l-Tasavvuf*, 1951, s. 60.
- ⁹ CSR Dosya: 80/88.
- ¹⁰ Sadık Albayrak (haz.), *Son Devir Osmanlı Uleması*, c. 5, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996, s. 117.
- ¹¹ Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâ-ı Esrar*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 2305-2309, c. 1, s. 369.
- ¹² Reşad Ekrem Koçu, “Hüseyin Sâdeddin Nûzhât Ergun”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 9, 1968, s. 5179.
- ¹³ Halil Rüşdü Beyin Üsküdar Toptaşı caddesinde kurduğu bu özel okul 1908’de İttihat ve Terakki Mektebi adını almış ve 1926’ya kadar tedrisata devam etmiştir. 1951 yılında Burhan Felek’in gayretleriyle Halil Rüşdü İlkokulu adını alan okul günümüzde de aynı yerde faaliyetini sürdürmektedir.

- ¹⁴ Albayrak (haz.), a.g.e., s. 117.
- ¹⁵ CSR Dosya: 199/16.
- ¹⁶ İbnülemin Mahmud Kemal İnâl, *Son Asır Türk Şairleri (Kemalî’ş Şuara)*, c. 3, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1970, s. 1549-1550.
- ¹⁷ *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1946, s. 3.
- ¹⁸ Vassaf, *Sefîne*, c. 5, s. 240-247.
- ¹⁹ Şafak, a.g.m.
- ²⁰ Vassaf, a.g.e.; c. 5, s. 240-247.
- ²¹ Hasibe Mazioğlu (haz.), *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matbaast, 1987, s. 7.
- ²² Tülin Sağlamtunç, “Ankara Adnan Ötügen II Halk Kütüphanesinin Tarihçesi”, *Türk Kütüphaneciliği*, c. 8, 1994, s. 3, s. 195.
- ²³ Vassaf, a.g.e., c. 4, s. 221.
- ²⁴ Vassaf, a.g.e., c. 4, s. 221.
- ²⁵ Albayrak, a.g.e., c. 3, s. 184.
- ²⁶ CSR Dosya: 263/184.
- ²⁷ Vassaf, a.g.e., c. 1, s. 359.
- ²⁸ Albayrak, a.g.e., c. 4, s. 336.
- ²⁹ Vassaf, a.g.e., s. 359-362.
- ³⁰ Cengiz Gündoğdu, “Halvetiyye Tarikatı Şemsiyye Kolu Meşayihî ve Şemsi Dergâhı Son Postnişini Hüseyin Şemsi (Güneren)”, *EKEV Akademi Dergisi*, 10, 2002.
- ³¹ Bu kütüphane ilk olarak Maarif Vekaletinin alt katındaki odalarda faaliyete başlamış, birkaç kere yer değiştirdikten sonra Kumrular sokağındaki binaya taşınmış olup günümüzde de Adnan Ötügen II Halk Kütüphanesi adıyla faaliyetini sürdürmektedir.
- ³² Tülin Sağlamtunç’un yazısında ismi Sivaslı Hüseyin Şemsettin Çetintürk olarak verilmiştir. Bkz. Tülin Sağlamtunç, a.g.e., s. 195.
- ³³ Bayezid Camii karşısındaki medrese binasında kurulan bu kütüphane günümüzde Atatürk Kitaplığı adıyla Taksim’de faaliyetini sürdürmektedir.
- ³⁴ M. Fatih Güneren, *Halvetiyye-i Şabaniyye Azizânının Hikmetli Sözleri ve Hatıralarım*, Seçil Olset, 2. Baskı, 2012, s. 15-23.

- ³⁵ M. Fatih Güneren, “Şemseddin-i Sivâsî Ailesi”, *İlim ve Kültür Tarihinde Sivâsiler Ulusal Sempozyumu Tebliğleri*, Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı Yayınları, 2011, s. 32.
- ³⁶ Nihat Azamat, “Maraşlı Ahmed Tâhir Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 28, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, s. 38-39.
- ³⁷ Mustafa Özeren’in ihvanından Ahmed Erdem’in oğlu Yahya Erdem’den alınan şifahi bilgi.
- ³⁸ Ekrem Işın, “Sünbüllik”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 111.
- ³⁹ *Türk Kütüphaneciliği*, c. 13, sayı 3-4, 1964, s. 91.
- ⁴⁰ CSR Dosya: 212/43.
- ⁴¹ CSR Dosya: 147/229-230.
- ⁴² CSR Dosya: 147/229-230.
- ⁴³ Vassaf, a.g.e., c. 2, s. 134.
- ⁴⁴ Günümüzde Belviran isimli bir nahiye bulunmamaktadır. Bu nahiyeye bağlı köyle Bozkır ilçesinin mahallesi haline getirilmiş durumdadır. Gerek 1928’de yayımlanan *Son Taksimat-i Mülkiyye’de Köylerimiz Adları* isimli çalışmada (sayfa 840’da Bozkır’ın Belviran nahiyesine bağlı köyler listelenmiştir) gerekse günümüzde Elkıran isimli bir köyün varlığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.
- ⁴⁵ Fahreddin Erenden, a.g.e., c. 5, s. 172. Bu kütüphanedeki kitaplar 1952 yılında Bayezid Devlet Kütüphanesine, 2014 yılı sonrasında da Bayezid Yazma Eser Kütüphanesine nakledilmiştir.
- ⁴⁶ Vassaf, a.g.e., c. 4, s. 87-88.
- ⁴⁷ CSR Dosya: 104/129.
- ⁴⁸ Hüseyin Vassaf, a.g.e., c. 5, s. 293.
- ⁴⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., s. 193; Albayrak, a.g.e., c. 5, s. 82.
- ⁵⁰ CSR Dosya: 86/283.
- ⁵¹ CSR Dosya: 86/281.
- ⁵² CSR Dosya: 86/285.